

نام کتاب: رساله تفضیل
امیرالمومنین علیه السلام در
اثبات برتری حضرت

امیرمومنان علی بن ابیطالب
علیه السلام

نویسنده: ابو عبدالله محمد بن محمد بن
نعمان

معروف به شیخ مفید؛

مقدمه مؤسسه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
و صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ إِمَامِ ابُو الْحَسَنِ أَمِيرِ
الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مولودی که در کعبه
چشم به جهان گشود و هم در خانه خدا و در
محراب عبادت فرق مبارکش به ضربت شقاوت
شکافت، بزرگترین شگفتی تاریخ است.
زندگانی سراسر افتخار او، صفات ناهمگون
و ظرفیت عظیم وجودی او، دانش بی‌کران،
بینش جامع‌نگر، همچنان هدفمندی و
پایداریش بر اصول و سرانجام نوع نگاهش
به دنیا- همان که برای دیگران همه چیز
است و برای او پستتر از هیچ! همه
جلوه‌هایی از این شگفتی به شمار می‌رود.
این مجموعه موجب گردیده تا او شخصیت خود
را در هیئتی بنمایاند که با شخصیت‌های
ممتاز بشری نیز هرگز قابل قیاس و سنجش
نباشد، چونان که او را به دراز ناگشوده
آفرینش و معمای بزرگ هستی تبدیل نموده و
عقول اندیشمندان و اندیشه خردمندان را
به تحیر واداشته که او را چه
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 8

بنامند: مخلوق و یا برتر از آن! کلید
واژگان تفضیل و برتری او را بر بنی آدم-
به استثناء شخصیت شخیص خاتم الانبیاء
محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم-
باید در این موضع جستجو نمود.

موضوع برتری و تفضیل امیر مؤمنان و
امام پارسایان حضرت علی بن ابی طالب
علیه السلام از دیرباز محل بحث‌های نظری
میان صاحبان، اندیشه و اهل رأی در عالم
اسلام بوده و متفکرین خردورز را به
تکاپوی فکری واداشته است. در این میان
اندیشمندان شیعی مذهب نیز که همه هستی

خود را و امدار پیشوای خویش می‌دیده‌اند و از سویی بنا به شواهد کتاب خدا و سخنان نبی مکرم اسلام حضرت محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله و سلم هیچ گونه تردیدی در ترجیح علی- این یگانه شهسوار عالم اسلام نداشته کوشیده‌اند تا حدیث تفضیل سرور و امیر خود را به میزان استدلال و معیار برهان چونان سنجیده سازند که ابرهای ابهام و تردید را بزدايند و عقول سلیم و فطرت‌های پاک را به تواضع وادارد. رساله‌ای که هم اینک در پیش روی شماست، تلاشی از این نوع است. این رساله از نظر قدمت تاریخی و نیز شیوه پرداخت موضوع و قدرت استدلال و متانت برهان دارای اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 9

امتیازات فراوان و کم مانندی است و مؤلف بزرگوار آن که خود از بلندترین قله‌های معرفت شیعی و تواناترین مرزبان حریم ولایت و توحید در قرن چهارم هجری است، هدفی را که از نگارش این رساله مطمح نظر قرار داده با اتکا به دریای دانش خود و استمداد از روح مطهری که قلم را در ابراز شیدایی و شیفتگی نسبت به او به چرخش آورده، به شایستگی ادا نموده است. او محمد بن محمد نعمان ملقب به شیخ مفید است و کتاب حاضر بخشی از مجموعه رسائل او به شمار می‌رود.

مؤسسه پژوهش و مطالعات عاشورا افتخار دارد که در سال جاری که به نام مبارک امیر مؤمنان امام علی بن ابی طالب علیه آلاف التحية و الثناء نامیده شده است، این اثر ارزنده را به جامعه دوستداران آن پیشوای سپیدرویان تقدیم کند.

امید است این خدمت اندک در پیشگاه آن
امیر ملک و ملکوت به دیده قبول نگریسته
شود.

مؤسسه پژوهش و مطالعات عاشورا 17 / محرم
الحرام / 1421 3 / 2 / 1379
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 11 فهم کن گر مؤمنی فضل امیر
المؤمنین فضل حیدر، شیر یزدان، مرتضای
پاکدین
فضل آن کس کز پیمبر بگذری، فاضلتر
اوست فضل آن رکن مسلمانی، امام المتقین
کسایى مروزی شاعر قرن چهارم هجری قمری
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 13

مقدمه مترجمان

مسأله تفضیل امیر المؤمنین علی علیه
السلام یکی از مسائلی است که از قدیم
میان متکلمان مسلمان مورد بحث بوده است.
این رساله نیز یکی از تألیفاتی است که
به این موضوع می‌پردازد. شیخ مفید (ره)
متکلم بزرگ امامیه در اواخر قرن چهارم و
ابتدای قرن پنجم چندین کتاب در این باره
تألیف کرده است که یکی از این تألیفات
«رساله تفضیل» می‌باشد. این رساله نمودار
اعتقاد و باور اکثر متکلمان شیعه است که
در آن به اثبات برتری امیر المؤمنین علی
علیه السلام بر همگان بجز حضرت ختمی
مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم پرداخته
است.

غیر از شیعیان گروه‌های دیگری از
مسلمانان نیز قائل به مسأله تفضیل هستند
اما در دایره شمول آن اختلاف نظر دارند.
همان طور که

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 14

ابن ابی الحدید در مقدمه شرح نهج البلاغه بیان داشته، میان گروههای معتزله در این مسأله اختلاف نظر است. او می‌نویسد: «قدمای بصری مانند ابو عثمان عمرو بن عبید و ابو اسحاق ابراهیم بن سیار و ابو عثمان عمرو بن بحر جاحظ و جماعتی دیگر از ایشان معتقدند که ابو بکر از علی علیه السلام برتر و افضل بوده و آنان ترتیب فضیلت خلفای چهارگانه را به ترتیب خلافت ایشان می‌دانند. امام عموم معتزلیان بغداد، چه متقدم و چه متأخر، همچون ابو سهل بشر بن معتمر و ابو موسی عیسی بن صبیح و ابو عبد الله جعفر بن مبشر و ابو جعفر اسکافی و ابو الحسن خیاط و ابو القاسم عبد الله بن محمود بلخی و شاگردانش معتقدند که علی علیه السلام از ابو بکر افضل است.»¹

نمونه‌ای از تألیفات قدمای بصریان کتاب العثمانیه نوشته عمرو بن بحر جاحظ است که در آن فضایل و مناقب عثمان را ذکر کرده و به اثبات برتری خلفای سه‌گانه بر امیر المؤمنان علی علیه السلام پرداخته است. اما ابو جعفر اسکافی که از سران معتزله بغداد است با تألیف کتاب نقض العثمانیه به رد این کتاب پرداخته است. ابن ابی الحدید در شرح

(1) ر ک: به ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، به اهتمام محمد ابو الفضل ابراهیم، انتشارات اسماعیلیان، افست مصر، 1959، ج 1، ص 7 و جلوه تاریخ در شرح نهج البلاغه ترجمه دکتر محمود مهدوی دامغانی، نشر نی، ج 1، ص 1.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 15

نامه شماره 54 نهج البلاغه می‌نویسد: «ابو جعفر اسکافی بر کتاب العثمانیه جاحظ نقض ورد نوشته است و بر قاعده معتزله بغداد معتقد به برتری علی علیه السلام بر دیگر اصحاب بوده است و به گونه حقیقی علوی و به کمی تعصب و انصاف آراسته بوده است».¹

شیخ مفید نیز در مقدمه این رساله با آزاد اندیشی خاص خود بدون هیچ تعصبی به ذکر اقوال گروه‌های مختلف شیعه در این مسأله پرداخته و پس از ذکر این اقوال در هفت فصل به اثبات اندیشه و اعتقاد خود یعنی تفضیل و برتری علی علیه السلام بر همگان، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌پردازد. رساله تفضیل با همه اختصار، نشانگر غنای دانش و روش مؤلف آن است، چرا که با استناد به روایات عامه و خاصه و شواهد تاریخی و مقامات و ویژگی‌های امیر مؤمنان علی علیه السلام مدعای خویش را اثبات می‌کند.

درخشش ستاره علی علیه السلام چنان دیدگان را به سوی خود معطوف ساخته است که حتی دشمنان نیز به فضایل ایشان اعتراف کرده‌اند. ابن ابی الحدید معتزلی از محققین علمای اهل سنت در مقدمه شرح نهج البلاغه می‌نویسد: «چه بگویم در باره بزرگمردی که دشمنانش به

(1) ر ک: شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج 17 ص 132.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 16 فضیلت او اقرار کرده‌اند و برای آنان امکان منکر شدن مناقب او فراهم نشده است و نتوانسته‌اند فضایل او را پوشیده بدارند و تو (خواننده) می‌دانی که بنی امیه در خاور و باختر جهان بر پادشاهی چیره شدند و با تمام مکر و نیرنگ در

خاموش کردن پرتو علی علیه السلام کوشیدند و بر ضد او تشویق کردند و بر همه منبرها او را لعن کردند و حتی از نامگذاری کودکان به نام علی علیه السلام منع کردند و همه این کارها بر برتری و علو مقام او افزود. «1»

فضایل و مناقب علی علیه السلام به حدی بوده است که ستیزنده‌ترین دشمنان آن حضرت یعنی معاویه، مؤسس حکومت امویان بارها به آنها اقرار کرده است. نمونه‌ای از این اعترافات را ابن ابی الدنیا در کتاب مقتل الامام امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، فصل اعتراف دشمنان به فضایل حضرت بیان کرده است. او می‌نویسد: «چون خبر شهادت علی علیه السلام به معاویه رسید، او به همراه همسرش دختر قرظه در ظهر یک روز تابستانی در حال استراحت نیم روزی بود. در آن هنگام گفت: **إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** و سپس افزود: چه بسیار دانش و فضیلت

(1) نک به شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج 1 ص 16 و نیز به جلوه تاریخ در شرح نهج البلاغه ترجمه دکتر محمود مهدوی دامغانی ج 1 ص 11 مراجعه فرمایید.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 17

و نیکی و فقه را که مردم از دست دادند. آن گاه همسرش گفت: تو تا دیروز با نیزه چشمش را هدف قرار داده بودی و امروز در مرگ او **إِنِّي لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** می‌گویی؟! معاویه گفت: و ای بر تو! نمی‌دانی که مردم چه بسیار دانش و فضیلت و سوابق درخشان را از دست دادند. «1»

دستگاه خلافت عباسی نیز هر چند برای مصلحت حکومت، از عقیده امامت و پیشوایی

مفضول بر فاضل حمایت می‌کردند، در همان حال برای کاستن منزلت حضرت علی علیه السلام از هیچ کوششی دریغ نورزیدند و حتی کار را بدان جا کشیدند که در مجالس خود به امیر المؤمنین علی علیه السلام اهانتها نمودند، اما با این حال، مأمون که از نظر علمی سر آمد همه خلیفگان عباسی است مجالس مناظره‌ای را ترتیب داد که خود در آنجا از عقیده تفضیل و برتری علی علیه السلام دفاع کرده و به اثبات آن پرداخته است. نمونه‌ای از این مناظرات را می‌توانید در کتاب گرانقدر عقد الفرید ملاحظه فرمایید. «2»

(1) نک. به ابن ابی الدنيا، کتاب مقتل الامام امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام به تحقیق شیخ محمد باقر محمودی ص 105، این کتاب یکی از آثار ارزنده قرن سوم هجری است که با سعی و اهتمام فراوان محقق محترم و تعلیقات سودمند ایشان به چاپ رسیده است.

(2) نک به ابن عبد ربه، عقد الفرید به تحقیق دکتر عبد المجید الرحینی، چاپ دار الکتب العلمیه، بیروت، ج 5 ص 349.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 18

محقق محترم استاد علی موسی کعبی که رساله را تصحیح کرده‌اند در تعلیقات خود که بر این رساله مرقوم داشته‌اند، همه احادیث و روایاتی را که مورد استناد شیخ قرار گرفته، به منابع و مصادر حدیثی ارجاع داده‌اند. مقدمه ایشان بر رساله را نیز ما ترجمه کرده‌ایم که پس از این خواهد آمد.

ایشان در بخشی از مقدمه خود که بر این رساله نوشته‌اند تألیفاتی را که در موضوع تفضیل حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان پاک ایشان علیهم السلام بر دیگر انسانها نگاشته شده، ذکر

کرده‌اند. ما چون مقدمه ایشان را ترجمه کرده‌ایم دیگر در اینجا حاجتی به ذکر این تألیفات نمی‌بینیم. همان طور که محقق محترم نوشته‌اند، این تألیفات را از میان منابع و مصادری که در اختیار داشته‌اند آورده‌اند و ما در اینجا در راستای تحقیق ایشان و برای تکمیل کتابشناسی موضوعی تفضیل، به یک تألیف گرانقدر در این موضوع اشاره می‌کنیم که بدان اشاره نکرده‌اند و آن کتاب المعیار و الموازنه تألیف ابو جعفر محمد بن عبد الله اسکافی با پسرش ابو القاسم جعفر بن محمد اسکافی است.

مؤلف در این کتاب به اثبات برتری امیر مؤمنان علی بن ابی الطالب علیه السلام پس از حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم و پیامبران بر همه خلق و تمامی مسلمانان می‌پردازد. خوشبختانه این اثر ارزشمند به همت دانشمند اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 19

محترم آقای حاج شیخ محمد باقر محمودی تصحیح و منتشر گردیده است. «1»
در پایان مترجمان بر خود فرض و لازم می‌بینند که مراتب سپاس خود را خدمت حضرت استاد آقای دکتر محمود مهدوی دامغانی (دامت افاضاته) تقدیم دارند. ایشان با اشارات و راهنمایی‌های خویش چه در تهیه این مقدمه و چه در ترجمه سطر به سطر رساله ما را یاری دادند، البته نواقص و کاستی‌های این ترجمه بر عهده مترجمان است، امید که اهل، فضل از راهنمایی دریغ نوزند.

علیرضا بهار دوست محمد حسین شمسایی
مشهد مقدس- جمعه دهم ذیحجه 1417 عید سعید

قربان برابر با بیست و نهم فروردین ماه
1376

(1) کتاب المعیار و الموازنه، به قلم روان و شیوای آقای دکتر محمود مهدوی دامغانی به فارسی ترجمه گردیده و به همراه تعلیقات سودمند ایشان به سال 1374 توسط نشرنی به چاپ رسیده است.
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 21

مقدمه محقق رساله

اشاره

الحمد لله الذي اوضح لنا سبل الهدى و اليقين، و اوجب علينا التمسك بشرعة الحق المبين و افضل الصلاة و اتم التسليم على محمد الامين خير الوري و سيد الانبياء و على آله الهداة الميامين، سيما ابن عمه و خليفته المخصوص بالفضل و المرتضى على جميع الاوصياء المرضيين، و على صحبهم المتقين، و التابعين لهم باحسان الى يوم الدين.
خواننده عزيز:

رساله ای که پیش روی شماست، یکی از گرانبهاترین تألیفات متکلم معروف محمد بن محمد بن نعمان حارثی عکبری معروف به شیخ مفید به شمار می آید. شیوه برجسته شیخ به سبب زیبایی عبارت، قوت تألیف، ساده نویسی و استدلال متین و نیرومند، در میان

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 22

روشهای معمول کلامی عصر وی کم مانند است. چیره دستی شیخ مفید که حریف را به زانو در می آورد و مهارت وی در به کارگیری روایات و هماهنگ ساختن اصول نوشتاری در راستای رسیدن به هدف از دیگر ویژگیهای شاخص شیخ است.

این رساله شامل یک مقدمه و هفت فصل می باشد که مؤلف در آن به برتری امیر

مؤمنان علی علیه السلام بر همه خلق بجز حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم استدلال کرده است، آن هم به موجب مواردی مانند وحی و رسالت و نبوت و که وجود دارد و مختص پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است.

این بحث همواره انگیزه‌ای برای مناظره بوده و در نزد اندیشمندان و صاحب‌نظران از اهمیت خاصی برخوردار بوده است.

به همین علت دانشمندان بسیاری را می‌بینیم که بدان پرداخته و رساله‌ها و کتابهایی در این موضوع نگاشته‌اند. به این خاطر مناسب دیدیم اسامی مصنفاتی را که در موضوع تفضیل حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان پاک ایشان علیهم السلام بر دیگران نگاشته شده، بیاوریم تا فایده این بحث کامل شود و جایگاه این رساله را میان دیگر تألیفاتی که در این موضوع نوشته شده، بشناسیم. از میان منابع و مصادری که در اختیار داریم به نگاشته‌های زیر در این موضوع دست یافته‌ایم:

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 23

1- التفضیل

: تألیف ابو طالب عبید الله بن ابی زید احمد بن یعقوب بن نصر انباری (متوفای 356 ه. ق) نجاشی در رجال خود از این کتاب نام برده است.

2- التفضیل

: تألیف فارسی بن حاتم بن ماهویه قزوینی. نجاشی از این کتاب نیز در رجال خود نام برده است.

3- تفضیل الائمه عليهم السلام علی الأنبياء

: تألیف حسن بن سلیمان بن خالد حلی صاحب کتاب «مختصر بصائر الدرجات» علامه مجلسی (ره) در بحار الانوار از این کتاب نقل کرده است. میرزا عبد الله افندی اصفهانی گوید: «او در این کتاب با سخن شیخ مفید در کتاب اوائل المقالات و با کلام شیخ طوسی در المسائل الحائریه به مناقشه پرداخته است و ما از این رساله نسخه ای در دست داریم».

4- تفضیل الائمه عليهم السلام

علی الأنبياء الذین كانوا قبل جدهم
النبي الخاتم صلوات الله عليه و علی آله
الذی هو اشرف الخلائق و افضلهم:
تألیف سید هاشم بحرانی (متوفای 1107 ه .
ق)

5- تفضیل الائمه عليهم السلام علی غیر
جدهم من الأنبياء عليهم السلام

: تألیف مولی محمد کاظم بن محمد شفیع
هزار جریبی حائری صاحب کتاب البراهین
الجليلة (متوفای 1332 ه . ق)
6- تفضیل الائمه عليهم السلام علی
الملائکه

: تألیف شیخ مفید. نجاشی در
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام ، ص: 24
رجال خود و صاحب ایضاح المکنون از این
کتاب نام برده اند.
7- تفضیل الائمه عليهم السلام

على الملائكة: تأليف شيخ ميرزا يحيى بن محمد شفيح اصفهاني، صاحب كتاب تعيين الثقل الاكبر (متوفى 1325 هـ . ق.)
8- تفضيل امير المؤمنين عليه السلام

: تأليف شيخ ابو الفتح محمد بن على بن عثمان كراچكى (متوفى 449 هـ . ق) اين كتاب به چاپ رسیده است.
9- تفضيل على عليه السلام على اولى العزم من الرسل

- تأليف ابو الحسن على بن عيسى بن على بن عبد الله رمانى (متوفى 384 هـ . ق) قفطى در انباه الرواة شرح حال او را آورده و كتابهاى كلامى و ادبى او را احصا کرده و اين كتاب را در ضمن آنها بر شمرده است.
10- تفضيل على عليه السلام على اولى العزم من الرسل

: تأليف علامه سيد هاشم بحراني (متوفى 1107 هـ . ق) اين كتاب با كتابى كه در شماره 4 بيان كرديم، تفاوت مى‌كند.
11- تفضيل امير المؤمنين عليه السلام على غير النبى صلى الله عليه و آله و سلم، و تفضيل اولاده على اولاد الشيخين

: تأليف سيد محمد بن علامه سيد دلدار على نقوى لکنهوى، (متوفى 1284 هـ . ق) مؤلف اين كتاب را در رد برخى از دانشمندان اهل سنت كه معاصرش بودند، نوشته است.
اثبات برترى حضرت امير مؤمنان عليه السلام، ص: 25

12- تفضیل امیر المؤمنین علیه السلام
علی من عدا خاتم النبیین صلی الله علیه و
آله و سلم

تألیف علامه محمد باقر مجلسی (متوفای
1111 ه. ق) شیخ سلیمان بن علی بن سلیمان
در کتابش به نام عقد اللال فی فضائل
النبی و آل علیهم السلام از آن نقل کرده
است.

13- تفضیل نبینا محمد و آله الطاهرین
صلوات الله علیهم اجمعین علی جمیع الأنبیاء
و المرسلین

، تألیف شیخ محمد بن عبد علی بن محمد
احمد آل عبد الجبار قطیفی.

14- تفضیل النبی و آله الطاهرین صلی
الله علیه و آله و سلم علی الملائکة
المقربین

. تألیف مولی محمد مسیح بن اسماعیل
فسوی (متوفای 1127 ه. ق) او در این کتاب
به این سخن فخر رازی که میگوید ملائکه از
انسانها برترند، متعرض شده و سپس سخن او
را بدین گونه توجیه کرده که مراد فخر
رازی عموم بشر و انسانها نیستند و دلیل
او پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و
خاندان ایشان را در بر نمیگیرد.

15- الرسالة الباهرة فی العترة الطاهرة
علیهم السلام

: تألیف سید شریف مرتضی، علم الهدی
ابو القاسم علی بن حسین موسوی (متوفای
436 ه. ق) سید مرتضی (ره) در این رساله
پیشگامی و برتری امامان معصوم علیهم
السلام را بر همه مخلوقات به جز جد ایشان

حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم اثبات کرده است. این رساله در ضمن رسائل اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 26

شریف مرتضی به چاپ رسیده است.
16- منهاج الحق و الیقین فی تفضیل امیر المؤمنین علی سائر الأنبیاء و المرسلین علیهم السلام

: تألیف سید ولی بن نعمه الله حسینی رضوی حائری، که معاصر با پدر شیخ بهایی است. او در این رساله دلایل و براهینی را از کتابهای شیعه و اهل سنت در برتری امیر المؤمنین علی علیه السلام گردآوری نموده و آن را به چند بخش مرتب ساخته است.
17- المنهج القویم فی تفضیل الصراط المستقیم علی علیه السلام علی سائر الأنبیاء و المرسلین سوی نبینا صلی الله علیه و آله و سلم ذی الفضل العمیم:

تألیف شیخ مهذب الدین احمد از شاگردان فاضل شیخ حر عاملی (ره) (متوفای 1104 ه. ق) و صاحب کتاب فائق المقال فی الحدیث و الرجال همان طور که از مقدمه این کتاب به نظر می‌رسد، این رساله استدراکی است بر کتاب منهاج الحق و الیقین (که در پیش گذشت) و دلایل و براهینی را که سید ولی بن نعمه الله نیاورده، بیان داشته است.
عنوان این رساله (رساله تفضیل امیر المؤمنین علیه السلام

اشاره

این رساله ذیل عناوین مختلفی آمده است که می‌توان آنها را در موارد زیر منحصر کرد:

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 27

1- تفضیل علی علیه السلام علی الامة

: نسخه‌ای از این رساله با همین عنوان در کتابخانه آیه الله مرعشی (ره) به شماره 14 در ضمن مجموعه 243 و همچنین نسخه‌ای به شماره 19 در ضمن مجموعه 255 بنا بر آنچه در فهرست کتابخانه آمده، موجود است.

2- تفضیل امیر المؤمنین علی علیه السلام علی سائر الامة

: همچنین نسخه «أ» در کتابخانه فوق‌الذکر با این عنوان می‌باشد که از نسخه‌های مورد اعتماد ما در این کار بوده است. توضیح در باره این نسخه در روش تحقیق خواهد آمد.

3- تفضیل امیر المؤمنین علی علیه السلام علی سائر البشر

: این رساله با همین عنوان در الذریعه می‌باشد.

5- تفضیل امیر المؤمنین علی علیه السلام علی سائر الصحابة

: این عنوان در اعیان الشیعه آمده است.

6- تفضیل امیر المؤمنین علی علیه السلام
علی سائر الصحابة

: این عنوان در رجال نجاشی آمده است.
7- تفضیل امیر المؤمنین علی علیه السلام
علی جمیع الأنبياء غیر محمد صلی الله علیه و
آله و سلم:

همان طور که در روش تحقیق این رساله
خواهد آمد، نسخه «ج» که یکی از نسخه‌های
چاپی و مورد اعتماد ما در این پژوهش
می‌باشد، با این عنوان آمده است.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 28

چون با دقت به این رساله نظری
ببندیم، در می‌یابیم که هر یک از این
عنوانها (به جز عنوان اخیر) نه برای
مضامین آن عنوانی جامع و مانع است و نه
محتوای رساله را در بر می‌گیرد، چرا که
مصنف در این رساله به برتری امیر
المؤمنین علی علیه السلام بر ملائکه و همه
انسانها که پیامبران نیز از جمله آنها
هستند به جز پیامبر اکرم صلی الله علیه و
آله و سلم حکم کرده است. پس از دقت نظر
در این رساله در می‌یابیم که هر یک از
عنوانهای ششگانه نخستین، بخشی یا بیشتر
از یک بخش از مواردی را که مصنف بدان
حکم کرده خارج می‌کند. مثلا برتری ایشان
بر امت و اصحاب، برتری ایشان را بر
ملائکه و پیامبران علیهم السلام را خارج
می‌کند.

اما به نظر می‌رسد که عنوان اخیر جامع
همه مواردی باشد که مؤلف در مسأله تفضیل
و برتری ایشان حکم کرده است. چرا که
برتری ایشان بر پیامبران به جز پیامبر
اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برتری

ایشان را بر اصحاب و امت و انسانها و ملائکه نیز می‌رساند. این عنوان، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را از این عموم خارج می‌کند که مقصود مؤلف نیز اقتضای همین را دارد.

تعداد نامهای رساله این مطلب را برای ما روشن می‌کند که مؤلف این عنوان را به صورت مطلق، بدون هیچ اضافه یا قیدی یعنی ذیل عنوان «تفضیل امیر المؤمنین» وضع کرده است، هر کس که پس از اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 29

مؤلف، اطلاعی از این رساله پیدا کرده، از برخی عبارتهای مصنف در این رساله استفاده کرده و به عنوان آن چیزی را افزوده و یا آن را به قیدی مقید کرده است. مثلا عنوانهای «التفضیل علی الصحابه» و «التفضیل علی اصحابه» از این سخن مؤلف که در آغاز رساله آمده، برداشت شده: «اختلفت الشيعة في هذه المسألة، فقالت الجارودية: انه عليه السلام كان افضل من كافة الصحابة» همچنین عنوان «التفضیل علی البشر» از این سخن مؤلف در رساله برداشت شده: «وقال جمهور من اهل الآثار منهم و النقل بالروایات و طبقة من المتكلمين منهم و اصحاب الحجاج: انه عليه السلام افضل من كافة البشر سوى رسول الله محمد بن عبد الله صلى الله عليه و آله و سلم فإنه افضل منه» و همچنین عنوان «التفضیل علی الأنبياء سوى رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم» از این عبارت مؤلف برداشت شده است: «و قضينا بأنه افضل من جميع الملائكة و الأنبياء و من دونهم و من عالم الانام».

بخاطر همه این مواردی که بیان کردیم، نتیجه می‌گیریم که عنوان اخیر بهترین نام از عنوانهای هفتگانه مذکور می‌باشد. اما به جز چاپ قدیمی این رساله، نسخه دیگری یافت نشده که مؤید این عنوان باشد و همچنین در کتابهای فهرست به ویژه فهرست

نجاشی به عنوانی بر نخوردیم که این سخن
ما را تأیید کند و لذا ظاهراً معلوم
می‌شود که

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 30

این عنوان پس از زمان مؤلف ساخته شده
است و ما عنوان را به صورت مطلق یعنی
بدون هیچ اضافه و قیدی، برگزیدیم. چرا
که این عبارت بخش مشترک در میان
عنوانهای هفتگانه می‌باشد که این موجب
اطمینان خاطر است. و الله المسدد الصواب
روش تحقیق

1- نسخه‌های مورد اعتماد

الف: نسخه‌ای است در کتابخانه آیه
الله مرعشی (ره) به شماره 4 در ضمن 1161،
این نسخه در سال 1154 ه. ق. نوشته شده و
رمز آن «أ» است.

ب: نسخه‌ای که در همین کتابخانه به
شماره 13 در ضمن مجموعه 78 موجود است و
در قرن سیزدهم نوشته شده است. رمز این
رساله در پاورقی‌ها «ب» می‌باشد.

ج: نسخه‌ای که در نجف اشرف در ضمن
مجموعه رسائل شیخ مفید (افست مکتبه مفید
شهر مقدس قم) به چاپ رسیده و رمز آن در
اینجا «ج» می‌باشد.

2- کاری که ما در این رساله انجام
داده ایم

الف: مقابله نسخه چاپی رساله با دو
نسخه خطی. پس از این مقابله
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 31

دریافتیم که نسخه چاپی این رساله دارای خطا و غلط بسیار است و همچنین دو نسخه خطی در بسیاری از موارد با هم همگون هستند.

ب: مدرکیابی نقل قولها و احادیثی که مصنف از مصادر معتبر شیعه و اهل سنت نقل کرده است.

ج: استحکام بخشیدن به متن رساله با زدودن هر گونه تصنیف و باقی گذاشتن موارد صحیح نسخه‌های قابل اعتماد در متن رساله، با اشاره به اختلاف نسخه‌ها در پاورقی. اما به پاره‌ای از اختلافات که معنایی را نمی‌رسانند اشاره نکرده‌ایم.

د: افزودن سر فصلهایی که مفهوم بخشهای مختلف رساله را روشن می‌کند، البته آنها را میان دو قلاب قرار داده‌ایم.

از خداوند بزرگوار و توانا خواهانیم بر آنان که در راه احیای تراث اهل بیت علیهم السلام تلاش می‌کنند، موفقیت و استحکام رأی را منت گذارد.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین
علی موسی کعبی شهر مقدس قم - 15 شعبان
1412 ه. ق

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 33
متن رساله

اشاره

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 35

مقدمه [بیان اقوال شیعه در این باره]

(1) شیخ مفید که خدا از او خشنود باد، گوید: گروههای مختلف شیعه در این مسأله هم‌رأی نیستند. جارودیّه «1» گوید: همانا علی علیه السلام از همه صحابه برتر است. ولی دیگر گروههای شیعه بر برتری علی علیه السلام بر همه صحابه قطع ندارند و قائلند به اینکه هر کس ایشان را با صحابه نخستین مساوی بداند یا او را از آنها برتر بداند، و یا در این امر تردید داشته باشد، بدعت گذاشته است. این عده همچنین قطع و یقین دارند که تمام پیامبران علیهم السلام از علی علیه السلام برترند.

شیعیان دوازده امامی نیز در این باره اختلاف دارند. بیشتر متکلمان ایشان گویند: قطعاً و یقیناً پیامبران علیهم السلام از علی علیه السلام برترند. محدثین اهل نقل و تفقد در روایات و گروهی از متکلمان ایشان و اصحاب مناظره گویند: همانا علی علیه السلام از همه انسانها برتر است، جز

(1) - جارودیّه فرقه‌ای از شیعیان زیدی هستند که منسوب به ابو جارود زیاد بن منذر (متوفای حدود سال 150 ه. ق.) می‌باشد اینان قایل به تفضیل علی علیه السلام هستند و گویند: «هیچ یک از صحابه به مقام و منزلت ایشان نمی‌رسند و هر که ایشان را دارای این مقام و منزلت نداند کافر گردیده است و چون اکثر امت با ایشان بیعت نکردند کافر و گمراه شده‌اند» اینان بعد از امام علی علیه السلام مقام امامت را شایسته امام حسن و پس از او امام حسین علیه السلام و پس از

اینان شورایی مرکب از فرزندان این دو می‌دانند. پس هر که خروج کند و شمشیر بر کشد شایسته مقام امامت است. بنگرید به المقالات و الفرق: 18، الملل و النحل 1: 140، الفرق بین الفرق: 30، مقالات الاسلامیین 1: 259.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 36

حضرت ختمی مرتبت محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله و سلم که ایشان از علی علیه السلام برتر است. (1) گروه اندکی از ایشان نیز در این مسأله توقف نموده‌اند و گویند: نمی‌دانیم که آیا علی علیه السلام از جهت سزاوار بودن به پاداش از پیامبران پیشین برتر است و یا برابر با ایشان می‌باشد و یا در مرتبه‌ای پایین‌تر از ایشان قرار داشته است ولی این را می‌دانیم که بی‌شک حضرت ختمی مرتبت محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله و سلم از علی علیه السلام برتر است.

گروهی دیگر از ایشان نیز گویند: امیر المؤمنین صلوات الله علیه از همه انسانها برتر است به جز پیامبران اولو العزم، چه اینکه ایشان در پیش خدا از علی علیه السلام برترند. «1»

(1) - برای تفصیل اقوال فرقه‌ها و مذاهب در این مسأله، بنگرید به الفصول المختارة 67-68.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 37
(1)

فصل 1 استدلال به آیه مباهله در برتری امام علی علیه السلام بر همگان به جز رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 39

(1) آنان که می‌گویند امیر المؤمنین علی علیه السلام از همه پیامبران پیشین و همه مردم بجز پیامبر هدایت محمد علیه و آله السلام برتر است، چنین استدلال می‌کنند: برتری رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر همه انسانها، با دلایلی که همه دشمنان در مقابل آن سر تسلیم فرود می‌آوردند، ثابت است. از جمله این دلایل دو سخن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است. ایشان فرمود: «من گرامیترین انسانها هستم»¹ و نیز فرمود: «من سرور فرزندان آدم هستم و هیچ فخری نیست».² و چون ثابت گردید که ایشان برترین انسانهاست، مسلماً امیر المؤمنین صلوات الله علیه از نظر فضیلت در مرتبه بعد از ایشان

(1) - صحیح بخاری 6: 223، مستدرک حاکم 4: 573، مجمع الزوائد 9: 116، شرح الاخبار: 195 / 156. پاره‌ای دیگر از مصادری که این عبارت «انا سید البشر» در آنها ذکر شده در پاورقی شماره 23 آمده است.

(2) - صحیح مسلم 4: 1782 / 2278، سنن ترمذی 5: 587 / 3615، مسند احمد 1: 5 و 1 و 2 و 295 مستدرک حاکم 3: 124، تاریخ کبیر تألیف بخاری 7: 400 / 1748، مصابیح السنه 4: 32 / 4462، الفردوس 1: 43 / 104، الشفا 2: 352، تهذیب تاریخ دمشق 7: 240، مجمع الزوائد 10: 376، لسان المیزان 4: 290 / 826، کنز العمال 11، 3204 / 434.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 40
قرار می‌گیرد، چه اینکه خود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بر این مطلب راهنمایی نموده و برای اثبات آن دلیل و برهان اقامه کرده است.

(1) یکی از آن براهین چنین است: آن هنگام که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مسیحیان نجران را به مباحله فرا خواند

تا حق خویش را آشکار سازد و برای پیامبری‌اش برهان بیاورد و برای آنان ثابت کند که مخالفت آنها با وجود اقامه برهان از سر دشمنی و عناد بوده، علی علیه السلام را هم‌رتبه خویش قرار داد و حکم کرد که او هم‌تا و به منزله نفس اوست. ایشان مرتبه فضیلت علی علیه السلام را از خود پایین‌تر نیاورد. بلکه برابر خویش قرار داد. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در آن هنگام این آیه را از جانب پروردگار متعال در این باره تلاوت کرد و شهادت داده و تأکید نمود:

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ
«1»

«پس هر که در این باره پس از دانشی که تو را حاصل آمده، با تو حاجه کند، بگو: بیایید پسرانمان و پسرانتان و زنانمان و زنانتان و نفس‌هایمان و نفس‌هایتان را فراخوانیم، سپس مباحله کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار دهیم.»
سپس ایشان حسن و حسین علیهم السلام که ظاهر و اثره ابناء بر این دو

(1) - سوره مبارکه آل عمران، آیه 61.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 41
صدق می‌کند و فاطمه سلام الله علیها که منظور از نساء در این آیه ایشان می‌باشد و امیر المؤمنین علی علیه السلام که مقصود از نفس در آیه اوست را برای مباحله فرا خواند. «1»

(1) به طور قطع می‌دانیم که منظور ایشان از نفس، چیزی همانند خون و هوا و غیره که قوام پیکره مادی انسان به آن است؛ نیست و همچنین مقصود ایشان از جمله ندع انفسنا و انفسکم خود ایشان نمی‌باشد چرا که درست نیست انسان نفس خود را به سوی

خویش یا دیگری فرا خواند. تنها چیزی که باقی می‌ماند اینست که منظور ایشان از کلمه «نفس» رساندن معنی همتا، مثل و نظیر است مراد کسی است که در عزت، کرامت، محبت، ریاست، ایثار، بزرگی و جلالت در نزد خداوند سبحان جایگاهی چون خود او داشته باشد²، بر اساس همان اعتقادی که خداوند واجب کرده و بندگان را به آن ملزم نموده است.

اگر هیچ دلیل دیگری وجود نمی‌داشت که حاکی از برتری پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بر امیر المؤمنین علی علیه السلام باشد همین اشاره پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم (که فرمود: ندع انفسنا و انفسکم) دلالت بر تساوی آنها هم در فضیلت و هم در رتبه می‌کرد. اما دلایل دیگری موجود است که حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم را از این تساوی خارج می‌کند و برتری علی علیه السلام بر سایر افراد بشر به مقتضای این مسأله باقی می‌ماند.

(1) - صحیح مسلم 4: 1871 / 32، سنن ترمذی 5: 638 / 3724، مسند احمد 1: 5 و 1 و 2 و 295، مستدرک حاکم 3: 124، تاریخ کبیر تألیف بخاری 7: 400 / 1748، مصابیح السنه 4: 32 / 4462، الفردوس 1: 43 / 104، الشفا 2: 352، تهذیب تاریخ دمشق 7: 240، مجمع الزوائد 10: 376، لسان المیزان 4: 290 / 826، کنز العمال 11: 32040 / 434.

(2) - و یکی دیگر از دلایل این مطلب فرمایش تهدید آمیز پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است که یک بار به اهل طائف و بار دیگر به قریش خطاب فرمود ایشان فرمودند: «لتسلمن اولا بعثن رجلا منی- در یک روایت به جای منی، مثل نفسی آمده است فلیضربن اعناقکم. تسلیم شوید! و گر نه از جانب خودم کسی را که به منزله جان من است به سوی شما می‌فرستم تا گردنهایتان را بزند.» استیعاب 3: 46،

اسد الغابه 4: 26، شرح الاخبار 1: 111 / 32 و 33،
الصواعق المحرقة: 126.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 43

(1)

فصل 2 استدلال از طریق این مطلب که
پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دوستی و
محبت علی علیه السلام را دوستی خود و خشم
و کینه ورزیدن با علی علیه السلام را خشم
و کینه ورزیدن با خود و جنگ با علی علیه
السلام را جنگ با خود قرار داده است.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه
السلام، ص: 45

(1) یکی از دلایل برتری امیر المؤمنین
علی علیه السلام این است که پیامبر اکرم
صلی الله علیه و آله و سلم احکام ولایت علی
علیه السلام را با احکام ولایت خویش یکسان
قرار داده «1» و حکم دشمنی با او را به
مثابه دشمنی با خود بیان داشته است، «2»
حکم کرد که هر که با علی علیه السلام
بجنگد، چنان است که با من جنگیده است «3»
و میان خودش و او در هیچ امری تفاوتی
قائل نشد و در باره بغض و دوستی با علی
علیه السلام نیز به همین گونه حکم کرد.
«4».

همچنین ما به طور قطع می‌دانیم که
ایشان این حکم را به خاطر تمایل و علاقه
به علی علیه السلام قرار نداده بلکه آن
را بنا بر استحقاق و شایستگی او و لزوم
اجرای عدالت در داوری بیان داشته است.
و چون حکم بر این امر بدین گونه است
که ما بیان کردیم، باید

(1) - برخی از آن موارد این دو فرمایش پیامبر
اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است. ایشان فرمود:
«من كنت مولاة فعلى مولاة» «هر که من مولای اویم پس

علی مولای اوست» و نیز این فرمایش: «من آمن بی و صدقنی فلیتول علی بن ابی طالب بعدی، فان ولایتی و ولایتی، و ولایتی ولایة الله. هر کس به من ایمان آورده و مرا تصدیق کرده است، باید پس از من ولایت علی بن ابی طالب علیه السلام را بپذیرد چرا که ولایت علی علیه السلام ولایت من است و ولایت من ولایت خداست.» بنگرید به سنن 5: 633 / 3713، مسند احمد 1: 119 و 84 و 152 و 331 و 4: 281 و 368 و 372 و 5: 347 و 366 و 7419، زندگی امام علی علیه السلام از کتاب تاریخ دمشق 1: 19.

(2) - یکی از آن موارد این فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خطاب به علی علیه السلام است: «عدوک عدوی، و عدوی عدو الله» «دشمن تو دشمن من و دشمن من دشمن تو است» بنگرید به مستدرک حاکم 3: 127 و 128، الریاض النضرة 3: 122 و 124 و 167، مجمع الزوائد 9: 133.

(3) - یکی از موارد این فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خطاب به علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام است «انا حرب لمن حاربتم و سلم لمن سالمتم» و همچنین این فرمایش ایشان خطاب به علی علیه السلام «یا علی! حربک حربی و سلمک سلمی» «جنگ تو جنگ من و صلح تو صلح من است» بنگرید به سنن ترمذی 5: 699 / 3870، سنن ابو ماجه 1: 52 / 145، مسند احمد 2: 442 مستدرک حاکم 3: 149.

(4) - در این مورد احادیث بیشماری وارد شده است از قبیل:

«ما بال اقوام یبغضون علیا، من ابغض علیا فقد ابغضنی و من فارق علیا فقد فارقنی» چگونه است که بعضی به علی بغض می‌ورزند، هر کس به علی بغض بورزد به من بغض ورزیده و هر کس از علی جدا شود از من جدا شده است.

«من احبنی فلیحب علیا و من ابغض علیا فقد ابغضنی» هر که مرا دوست می‌دارد باید علی را نیز دوست بدارد و هر کس به علی بغض ورزد به من بغض ورزیده است.

«من احب علیا فقد احبنی، و من ابغضه فقد ابغضنی» هر که علی را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر که بغض او باشد بغض من است.

و ایشان خطاب به علی چنین فرمود: «حبیبک حبیبی، و حبیبی حبیب الله» دوست تو دوست من و دوست من دوست خداست. احادیثی که در این باره وارد شده، فراوانند. بنگرید به مستدرک حاکم 3: 127 / 130، اسد الغابة 4: 383، الصواعق المحرقة، 123، الفردوس 5: 8304 / 316، زندگی امام علی علیه السلام از کتاب

تاریخ دمشق 2: 185، 190 و 217، الرياض النضرة 3: 122 و 124 و 167، مجمع الزوائد 9: 132 و 133، مناقب ابن مغزلی:

151 / 108، کنز العمل 12: 218.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه

السلام، ص: 46

امیر المؤمنین علیه السلام در فضیلتی که در خلال بحث برایش ثابت شد، در همان مرتبه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم باشد (1) و الا (در این عبارت) هیچ وجهی در فضیلت و برتری برای او نیست؛ و این مطلب مانند همان مطلبی است که در استدلال اول بیان کردیم. بنا بر این پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و امام علی علیه السلام در هر زمینه‌ای باید با یک دیگر برابر باشند جز فضایی که به واسطه دلیلی خاص از این حکم خارج می‌شوند و به اعمال و قرب ویژه ایشان اختصاص دارد. بنا بر آنچه یادآور شدیم پیامبر اموری را که به امیر المؤمنین و یا خودش عطا شده به وی نسبت نداده است، بلکه بر فضیلتی که هر دو در آن مساویند جدا از موارد خاص، تکیه کرده است.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه

السلام، ص: 47

(1)

فصل 3 استدلال به حدیث مرغ بریان

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه

السلام، ص: 49

(1) یکی دیگر از دلایل برتری امیر المؤمنین علی علیه السلام روایتی است که هم شیعه و هم اهل سنت آن را نقل کرده‌اند. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم خطاب به خداوند عرض کرد: «خداوندا! محبوبترین آفریدگانت را پیش من بیاور تا

با من از این مرغ بریان بخورد.» در آن هنگام علی علیه السلام وارد شد و چون چشم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به علی علیه السلام افتاد، فرمود: «پیش من بیا!»¹ که مقصود ایشان از این سخن این است که علی علیه السلام محبوبترین آفریدگان پیش خدا و در نظر او است.

ما می‌دانیم که محبت خداوند نسبت به آفریدگانش در واقع پاداش، بزرگداشت، تجلیل و تعظیم او برای آنان است و به گونه‌ای عام که اطفال، حیوانات، بلا دیدگان و دیوانگان را در بر بگیرد بکار

(1) - سنن ترمذی 5: 3721 / 636، مستدرک حاکم 3: 130، فضائل الصحابة 2: 945 / 560، جامع الاصول 9: 471 / 6482، مصابیح السنة 4: 4770 / 173، حلیة الاولیاء 6: 339، اسد الغابة 4: 30، الرياض النضرة 3: 114، ذخائر العقبی: 61، البدایة و النهایة 7: 363، تاریخ بغداد 9: 369، مجمع الزوائد 9: 125، کنز العمال 13: 6507 / 167، کفایة الطالب: 144، مناقب ابن مغزلی: 156، مناقب ابن شهر آشوب 2: 282 و 3: 59، الطرائف: 71، العمدة: 242-253، الفصول المختارة: 64-68.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 50

برده نمی‌شود، (1) زیرا گفته نمی‌شود: خداوند اطفال و حیوانات را دوست دارد، تا چنین برداشت شود که آنها مستحق ثواب هستند. و همچنین محبت خداوند به نظر تمام یکتا پرستان مانند طبایع انسانی نیست که به موجب تمایل به خواسته‌ها و لذت بردن از اشیاء باشد.

و چون ثابت گردد که امیر المؤمنین علی علیه السلام محبوبترین آفریدگان در پیشگاه خداوند متعال است، روشن می‌شود که او بیشترین پاداش را در پیشگاه خداوند دارست و گرامیتترین مردم در نظر حضرت باری است. و این مطلب فقط بدین خاطر است

که او از همه مردم دارای برتری و پسندیده‌تر بوده و بالاترین رتبه عابدان دار است.

عمومیت عبارت «محبوبترین آفریدگان در پیش خدا»، همان گونه است که تفسیرش را بیان کردیم؛ و نیز گفتیم که علی علیه السلام از تمام پیامبران و ملائکه و در مرتبه پایین‌تر از اینان، از دانشمندان نیز افضل است. و اگر دلیل خاصی حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم را از این عمومیت خارج نمی‌کرد، ظاهر کلام چنان بود که علی علیه السلام از پیامبر نیز افضل و برتر بود ولی به خاطر مقام و فضیلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که نه کسی می‌تواند مشمول آن قرار گیرد و نه ادعای آن را بکند، ایشان از این عمومیت بیرون می‌باشد

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 51
(1)

فصل 4 استدلال بر برتری امیر المؤمنین علی علیه السلام در دنیا بنا بر مقام ایشان در قیامت

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 53

(1) پاره‌ای از روایات که در این باره به صورت واضح و گسترده رسیده و رجال حدیثی شیعه و سنی همگی بالاتفاق آنها را از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل کرده‌اند، عبارت‌اند از: امیر المؤمنین علی علیه السلام به همراه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم سرپرستی حوض (کوثر) را عهده‌دار است،^{«1»} او لوای حمد را در پیش روی پیامبر به سوی بهشت

خواهد برد، «2» او قسمت‌کننده بهشت و دوزخ است، «3» و هم اوست که در قیامت به همراه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم از پلکان منبری که به خاطر او برای بازگشت (به سوی خدا) نصب شده، بالا می‌رود و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بر فراترین پله آن و امیر المؤمنین علی علیه السلام یک پله پایین‌تر از ایشان و پیامبران صلوات الله علیهم در پله‌های پایین‌تر

(1) - الرياض النضرة 3: 173 و 185، ذخائر العقبی: 86 و 91، مناقب ابن مغزلی: 119 و 327، مجمع الزوائد 10: 367، شرح ابن ابی الحدید 9: 172، العمدة: 119، بشارة المصطفی: 200.

(2) - الرياض النضرة: 3: 172، ذخائر العقبی: 75 و 86، مناقب خوارزمی: 23 و 208، مقتل الحسین علیه السلام تألیف خوارزمی: 49، شرح ابن ابی الحدید: 9: 169.

(3) - النهاية تألیف جزری 4: 61، الصواعق المحرقة: 126، مناقب ابن مغزلی: 67، مناقب خوارزمی، 209 و 236، فرائد السمطين 1: 325 / 253 و 254، زندگی امام علی علیه السلام از کتاب تاریخ دمشق 2: 243-246، شرح ابن ابی الحدید 9: 165، لسان المیزان 3: 247، بشارة المصطفی: 122. اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 54

می‌نشینند. آن گاه وی فرا خوانده می‌شود و جامه دیگری بر او پوشانده می‌شود. «1»

(1) هیچ کس از پل صراط نمی‌گذرد مگر اینکه از جانب امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام جواز رهایی از آتش داشته باشد. «2»

در آن روز فرزندان او که همان امامان ابرارند، اصحاب اعراف هستند. «3» مانند این روایات آن قدر فراوان است که اگر آنها را بیاوریم بحث به درازا می‌کشد و به همان اندازه سخن را پراکنده می‌سازد.

هر کس به روایات اهل سنت توجه کند و کتب حدیثی شیعه را توزق نماید و یا راویان هر دو فرقه را ببیند و آثارشان را بررسی کند، هیچ شکی در ظهور این احادیث و اتفاق فریقین بر صحت و قبول آنها به خود راه نمی‌دهد.

و به تحقیق ثابت شده است که قیامت محل کیفر و پاداش است و ترتیب درجات و درکات آن بستگی به کردار افراد دارد.

دلیل این مطلب که امیر المؤمنین علی علیه السلام از همه مردم در اعمال و رفتار برتر است این است که مضمون این روایات پیشگامی امیر المؤمنین (صلوات الله و سلامه علیه) را بر همه مردم جز رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مقام کرامت و پاداش بالای ایشان می‌رساند

(1) - لسان المیزان 4: 266، المحتضر: 151.

(2) - الرياض النضرة 3: 232، ذخائر العقبی: 71، الصواعق المحرقة: 126، مناقب ابن مغزلی: 119 / 156 و 131 / 172 و 289 / 242، مناقب خوارزمی: 31، مقتل الحسين علیه السلام تألیف خوارزمی: 39، فرائد السمطين 1: 230 / 292.

(3) - شواهد التنزیل 1: 198 / 256، ینابیع المودة: 102، کافی 1: 141 / 9، تفسیر عیاشی 2: 18 / 44 و 45، بصائر الدرجات: 515، معانی الاخبار: 59 / 9، مختصر البصائر: 52-55، مناقب ابن شهر آشوب 3: 233 ..

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 55

(1)

فصل 5 استدلال به روایات شیعه بر برتری امام علی علیه السلام

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 57

(1) اما روایاتی که فقط امامیه بدانها استدلال می‌کنند، به جهت آنکه از طریق ایشان و امامان آنها رسیده، فراوان و در نزد دانشمندان ایشان معروف است. این روایات در اصول و تصنیفات حدیثی آنها به صورتی واضح و گسترده پخش گردیده است.

یکی از این روایات سخن امام جعفر صادق علیه السلام است که می‌فرماید: به خدا سوگند اگر علی بن ابی طالب (صلوات الله علیه) آفریده نمی‌شد، برای فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم همتایی از میان مردم نبود. ^{«1»}

و این سخن ایشان که می‌فرماید: «با اینکه یوسف فرزند یعقوب پیامبری صدیق می‌باشد، و تا ابراهیم خلیل علیه السلام همه نیاکانش پیامبر

(1) - الفردوس 3: 373 / 5130، مقتل الحسین علیه السلام تألیف خوارزمی 1: 66، تفسیر البحر المحیط 6: 507، کافی 1: 461 / 10، تهذیب 7: 470 / 90، من لا یحضره الفقیه 3: 393 / 4383، امالی شیخ طوسی 1: 42، مناقب ابن شهر آشوب 2: 181، کشف الغمّة 1: 472، بشارة المصطفی: 328، المحضر: 133 و 136.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 58

بودند، ولی به خدا سوگند پدرم امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام از او برتر بود.»

(1) و سخن ایشان آنگاه که در باره امیر المؤمنین علی علیه السلام از ایشان

پرسیده شد که «جایگاه علی علیه السلام نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم چگونه بود؟» ایشان فرمود: «میان او و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم جز مقام رسالت، هیچ برتری دیگری نبود». ^{«1»} مانند این روایت از پدر ایشان، امام محمد باقر و از امام کاظم و امام حسن عسگری علیهم السلام نیز نقل شده است.

در آثار و اخبار مشهور همه امامان تصریح شده است که «اگر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام نبودند، خداوند نه آسمان و زمین را می آفرید و نه بهشت و دوزخ را» ^{«2»} این مطلب برتری پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و علی علیه السلام را می‌رساند، به جهت اعمالی که انجام داده‌اند، و گویای اینست که خلایق در رسیدن به مصالحشان به شناخت و اطاعت از ایشان و تکریم و تجلیل آنها وابسته‌اند

(1) - در المحتضر: 20 مانند این روایت آمده است.

(2) - فرائد السمطين 1: 36، ينابيع المودة: 485

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 59
(1)

فصل 6 استدلال به روایات اهل سنت

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 61

(1) اهل سنت از طریق جابر بن عبد الله انصاری و ابو سعید خدری (رحمهما الله تعالی) از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم روایت می‌کنند که ایشان فرمود:

«علی برترین انسانهاست». «1» و این عبارت در موضوع مورد اختلاف نصی صریح است.

از عایشه روایت شده که روزی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «سرور عرب را به پیش من فراخوانید». عایشه عرض کرد: «مگر شما سرور عرب نیستید؟» ایشان فرمود: «من سرور آدمیانم و علی علیه السلام سرور عرب است». «2»

ایشان علی علیه السلام را در برتری بر مردم برابر خود قرار داد و میان خود و او واسطه‌ای قرار نداد، از این نظر او در فضیلت با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم

(1) - الفردوس 3: 62 / 4175، سیر اعلام النبلاء 8: 205، زندگی امام علی علیه السلام از کتاب تاریخ دمشق 2: 444-448، تاریخ بغداد 3: 192 و 7: 421، کنز العمال 11: 625 / 33046، لسان المیزان 3: 166.

(2) - مستدرک حاکم 3: 124، حلیة الاولیاء 1: 63 و 38، الصواعق المحرقة:

122، تاریخ بغداد 11: 89، ذخائر العقبی: 70، زندگی امام علی علیه السلام از کتاب تاریخ دمشق 2: 261، شرح ابن ابی الحدید 9: 170، مجمع الزوائد 9: 131، کنز العمال 11، 618 / 330006.

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 62 برابر است.

(1) از عایشه، به سندی که مورد قبول محدثان است، روایت شده که پس از پیروزی امیر المؤمنین علی علیه السلام بر خوارج و کشتن آنها، وی در مورد آنان گفت: «آنچه میان من و امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام گذشته مرا از گفتن آنچه که در باره او و خوارج از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیده‌ام، باز نمی‌دارد؛ شنیدم که پیامبر صلی الله علیه و

آله و سلم فرمود: «آنان (خوارج) بدترین خلق و مردمند که آنها را بهترین خلق و مردم می‌کشد». ^{«1»}

از جابر بن عبد الله انصاری روایت کرده‌اند که او می‌گفت:

«علی علیه السلام سرور انسانهاست و در این مورد جز کافر کسی تردید نمی‌کند». ^{«2»}

در این باب اخبار و روایات فراوانی موجود است که در آنچه ما به اثبات آن همت گماشتیم کفایت می‌کند، و بر این احتجاج به هر یک از آنها وجهی وجود دارد و اصل در آنها همان روشی است که ما بیان کردیم، و الله ولی التوفیق

(1) - شرح ابن ابی الحدید 2: 267، مناقب ابن مغزلی: 56 / 80، تذکره الخواص: 104، مجمع الزوائد 6: 239.

(2) - الرياض النضرة 3: 198، فضائل الصحابة 2: 949 / 564، المحتضر:

151، و نیز بنگرید به پاورقی شماره (22) ..
اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 63

(1)

فصل 7 استدلال بر افضل بودن علی علیه السلام به واسطه جهاد و کوشش ایشان

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 65

(1) بیشتر اهل نظر، برابری فضیلت یک شخص بر دیگران، بر سه روش تکیه می‌کنند: نخست: اعمال آشکار؛ دوم: شنیدن اخبار و حکایاتی که گویای اندازه ثواب افراد باشد و آنچه گفته‌ها بر آن دلالت دارد؛ سوم: منافی که به وسیله اعمالش به دین می‌رساند.

پاره‌ای از روایاتی را که مبین اندازه ثواب آن حضرت بود، در پیش بیان کردیم. اما در باره اعمال ظاهر آن حضرت باید گفت: اعمال نیک آشکاری که از امیر المؤمنین صلوات الله علیه نقل شده، برای هیچ کس روایت نشده است.

از آنجا که اسلام تمامی مصالح بشر را ملحوظ داشته، بهترین ادیان است. و به همین دلیل سعی در تأیید دستورات آن از افضل اعمال محسوب می‌شود. علاوه بر این، اندیشمندان اجماع دارند که دستورات اسلام بهترین احکام است و عمل به آنها افضل اعمال است. و کلام مخالفین در باره آیه شریفه **كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ**

اثبات برتری حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، ص: 66

که آن را بر تمام امت اسلامی حمل می‌کنند نیز تأکید همین دلیل است.

(1) اما اثبات برتری آن حضرت در منفعت رسانی به دین به دو صورت امکان‌پذیر است: نخست: بیشتر معتزله برتری پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را بر پیامبران پیشین به کثرت تصدیق‌کنندگان و پیروان دین و شریعت ایشان نسبت به امت‌های قبل دانسته‌اند.

و از آنجا که تثبیت شریعت اسلام با یاری رساندن به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و به خاطر سهمی که برای امیر المؤمنین علی علیه السلام در آن بر شمرديم میسر گردیده، نفع و پاداشی که به او می‌رسد موجب برتری و فضیلت ایشان بر همه امت‌های پیشین و آیندگان می‌شود.

دوم: چون ثابت شد که امت اسلامی برحق‌ترین امم از میان سایر امت‌هاست، ثابت می‌شود و منفعتی که از اسلام به این امت رسیده که پیامبر آن را آورده به

دیگران نرسیده است. و از آنجا که این نفع به مدد و کمک امیر المؤمنین علی علیه السلام به مسلمانان رسیده است، همان فضیلتی که برای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم از جانب پروردگار محقق گردید، برای علی علیه السلام نیز ثابت می‌شود. و این مطلب بر مبنای قواعدی بود که این گروه در برتری افراد دارند و در آن فضیلت شخص را بر پایه نفع عام و زیادی معتقدان به مذهب او می‌دانند.

و الله ولي التوفيق، و صلی الله علی سید رسله محمد النبى و آله و سلم تسليما
کثیرا

فهرست مطالب

مقدمه مؤسسه	2
مقدمه مترجمان	4
مقدمه محقق رساله	10
1- التفضيل	11
3- تفضيل الائمة عليهم السلام على الانبياء	12
4- تفضيل الائمة عليهم السلام	12
اشاره	16
1- تفضيل على عليه السلام على الامة	16
1- نسخه های مورد اعتماد	19
مقدمه [بيان اقوال شيعه در اين باره] ..	21
فصل 2 استدلال	26
امير المؤمنين عليه السلام در فضيلتي كه در خلال بحث برایش ثابت شد	28
فصل 3 استدلال به حديث مرغ بريان	28
فصل 4 استدلال بر برتری امير المؤمنين على عليه السلام در دنيا بنا بر مقام ایشان در قيامت	30
فصل 5 استدلال به روايات شيعه بر برتری امام على عليه السلام	33
فصل 6 استدلال به روايات اهل سنت	34
فصل 7 استدلال بر افضل بودن على عليه السلام به واسطه جهاد و كوشش ایشان	36
فهرست مطالب	39